

SCHWATZ'IN "DEĞER YÖNELİMLERİ ÖLÇEĞİ" İLE TÜRKİYE'DEKİ ÖĞRENCİLER ÜZERİNE YAPILMIŞ OLAN BAZI ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Nurettin KÜÇÜK*

Özet:

Bu çalışmanın amacı, S. H. Schwartz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak Türkiye'deki öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan bazı araştırmaları incelemek ve öğrencilerin değer yönelimleri ile "Cinsiyet", "Öğrenim Türü", "Sınıf Düzeyi" ve "Sosyo-Ekonomik Düzey" gibi demografik özellikler arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu analiz etmektir. Çalışmada, ilgili ölçek kullanılarak Türkiye'deki öğrencilerin değer yönelimleri ile ilgili yapılmış 18 makale, 7 yüksek lisans tezi ve 1 doktora tezi olmak üzere toplam 26 çalışmaya ulaşılmıştır.

Çalışmalarda elde edilen bulgular bir araya getirilerek analiz edildiğinde, bahsedilen demografik özelliklerin öğrencilerin değer yönelimlerini önemli düzeyde etkilediği görülmüştür. Araştırma sonucunda, tespit edilen bulgular dikkate alınarak Türkiye'deki öğrencilerin değer yönelimleri ile ilgili çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Schwartz, Değer Yönelimleri, Demografik Özellikler, Cinsiyet, Sosyo-Ekonomik Düzey

THE EVALUATION OF THE RESEARCHES WITH "THE SCHWARTZ VALUES SURVEY" ON THE STUDENTS IN TURKEY

Abstract:

This study examines some of the researches with "The Schwartz Values Survey" about the value orientations of the student in Turkey. And it analyzes that, how is a relationship between the students' value orientations and the demographic characteristics like "Gender", "Type of Education", "Grade Level" and "Socio-Economic Level". In this study, it was reached totally 26 studies, which consists of 18 scientific articles, 7 master theses and 1 doctoral thesis, made with "The Schwartz Values Survey" about the value orientations of the student in Turkey.

When the study findings were analyzed by bringing together, it was observed that, the mentioned demographic characteristics affected the value orientations of students significantly. As a result, we were developed several suggestions about the students' value orientations in Turkey.

Keywords: Schwartz, Values Survey, Demographic Characteristics, Gender, Socio-Economic Level

GİRİŞ:

Değer kavramı; hem bireylerin hem de toplumların varlıklarını devam ettirmelerini sağlayan ve birlikte hareket edebilmek amacıyla toplumsal olarak doğru kabul ettikleri, uygulanmasını istedikleri kıymetler olarak tanımlanabilmektedir. Bir başka ifade ile toplumu oluşturan bireylere; iyi- kötü, doğru-yanlış, güzel-çirkin vb. uyulması veya uzak durulması gereken hareket tarzlarını belirleyen, zamana göre yenilenmesi ya da farklı yargılara bürünmesi gereken yol göstericilerdir. Çünkü değerler her zaman aynı kalmazlar ve yaşam boyunca farklı medeniyetlerle birlikte ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilirler. Rokeach'a göre, değerler, eğer tamamen aynı kalsaydı bireysel ve sosyal değişim imkânsız olacaktı.

* Doktora Öğrencisi, Ondokuzmayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, nurettin.kucuk@hotmail.com

Bunun aksine değerler tamamen değişir olsaydı, toplumun ve bireyin sürekliliği imkânsız olurdu (Özkan ve Sosyulu,2014:3) Bu yüzden, insanlar arasında değer yönelimlerinin farklılık göstermesi ve zamanla ortaya çıkan sosyalleşmeye bağlı olarak bazı değer tiplerine verilen önemin azalması veya artmasının olağan bir durum olduğunu söyleyebiliriz.

Değerlerin bireylere öğretilmesi ve benimsetilmesi için, insanların sosyalleşmesi gerektiği bir gerçektir. Sosyalleşmeyi sağlayan en önemli faktör ise eğitimidir. Ayrıca eğitim bireylere, sahip oldukları değerleri eleştirme, değerlendirme ve gerektiğinde yeni anlamlar yükleme gibi sorumluluklar da kazandırmaktadır (Karaca,2008:19-20). Bu bakımdan, okullarda hangi değerlerin öğrencilere aktarılması gerektiği, öğrencilerin değer yönelimlerinin hangi değer tiplerinde yoğunlaştığı ve eğitimcilerin değer eğitimi esnasında nasıl davranacağı gibi hususlar önem kazanmaktadır.

Değerlerden yoksun bir eğitim sistemi düşünülmemeyeceği için, toplumsal yaşamın var olduğu dönemlerden bu yana eğitimciler, filozoflar, din adamları ve günümüzde farklı disiplinlerde çalışmakta olan araştırmacı ve yazarlar değer konusunda fikir yürütmüşlerdir. (Serin ve Buluç,2013:2). Bu araştırmacıardan S. H. Schwartz tarafından geliştirilen Schwartz Value Servey (SVS)/ Schwartz Değerler Ölçeği (SDÖ) kapsamlı ve uluslararası kabul görmesinden dolayı en uygun araç olarak kabul edilmektedir. Ölçeğin kültürler arası geçerliği de ispatlanmıştır (Altun,2015:7-8).

Bu nedenlerden dolayı, uluslar arası geçerliliği kabul edilen Schwartz Değerler Ölçeği ile Türkiye'deki öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmaların bir değerlendirmesini yapmak, Türkiye'deki öğrencilerin değer yönelimlerinin bazı demografik özelliklere göre değişiklik gösterip göstermediğini tespit etmek ve öğrencilerin değer yönelimlerinin hangi değer tiplerine yoğunlaştığını belirlemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır.

1. Schwarz'ın Değer Teorisi ve Değer Yönelimleri Ölçeği

Shalom H. Schwartz'a göre değerler, insanların hayatlarında neyin önemli olduğunu göstermektedirler. Her insanın birbirinden farklı değere sahip olabileceğini ifade eden Schwartz, bazı insanlar için önemli olan değerlerin, diğer insanlar için önemli olmayacağını belirtmektedir (Özku,2007:23).

Schwartz, değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 60'ı aşkın ülkede ampirik olarak desteklenen bir teori geliştirmiştir. Schwartz bu çalışma sırasında elde ettiği verileri bireysel ve kültürel olmak üzere iki düzeyde incelemiştir. Bireysel düzeydeki incelemelerde değerler, kişilerin yaşamlarını yönlendirmedeki önemlerine göre ele alınırken; kültürel düzeyde amaç toplumun genelinde paylaşılan ve toplumsal normlara dayanan soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Bireysel düzeyde kişiyi yönlendiren değerler arasındaki güdüsel ilişkilerin kültürel düzeyde aynı özellikleri göstermemesi olasılığı Schwartz'ı bu iki ayırımı yönlendirmiştir. (Karaca, 2008:27-29).

Schwartz (1992), "Değer Teorisi" çerçevesinde hazırlanan "Değer Yönelimleri Ölçeği" önce yirmi ülkeden oluşan bir örneklem üzerinde, daha sonraki çalışmasında (1994) ise kırk dört ülkede ve günümüzde yetmişden fazla ülkede yaklaşık 60.000 kişi üzerinde her ülkenin kendi anadiline çevrilerek uygulanmıştır. Bu çalışmalarda yapılan anketler her ülkenin anadillerine çeviri yapılarak uygulanmıştır. Schwartz (1992), yirmi ülkeden oluşturduğu örneklemi sonraki çalışmasında (1994) kırk dört ülkeye ve günümüzde yetmişden

fazla ülkede yaklaşık 60.000 kişi üzerinde uygulanmıştır. Çalışmalarında çeşitli kültürlerden farklı değer anlayışlarının ortak 10 temel değer grubu ve bu grupları oluşturan 56 değer ortaya konmuştur. (Akt. Küçükaycan,2013:3).

Araştırmamızda kullandığımız bu 10 temel değer, açıklamaları ve içerdikleri alt değerlerle birlikte Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1: Ana Grup Değerler, Temel Değer Tipleri, Açıklamalar ve Alt Değerler.

	DEĞER TİPLERİ	AÇIKLAMA	ALT DEĞERLER
Değişime/Yeniliğe Açıklık	GÜÇ	Sosyal konum ve prestij, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim veya kontrol gücü	Sosyal güç sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki sosyal görüntüsünü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek, Otorite sahibi olmak
	BAŞARI	Sosyal standartları temel alan kişilerin başarı yöntemi	Başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak
	HAZCILIK	Zevk ve duyguların kişisel ödüllendirilmesi	Zevk, hayattan tat almak, Cinsellik, İsteklerine düşkün olmak
Kendini Geliştirme (Özgenişletim)	UYARILIM	Heyecan, hayata meydan okuma ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
	ÖZYÖNELİM	Bağımsız düşünce ve eylem tercihi, keşif ve inceleme	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak
Aşma (Özdeşlik)	EVRENSELÇİLİK	Anlayışlı, takdir edici ve hoşgörülü olma, insanların ve tabiatın iyiliğini gözetme	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, barış içinde bir dünya istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olmak, çevreyi korumak, iç uyum
	İYİLİKSEVERLİK	Kişisel temas içinde bulunulan kimselerin iyiliğini gözetme, geliştirme ve koruma	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, Gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir haya
Muhafazakârlık	GELENEK	Dinin yada geleneksel kültürün bir takım adet ve fikirlerini kabul etme, bağlanma ve saygı gösterme	Alçak gönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak, dünyevi işlerden el-ayak çekmek
	UYMA	Toplumsal norm ve beklentileri ihlal etme, başkalarını rahatsız etme ya da kırma-yaralama gibi fiillere elverişli dürtü ve eğilimlerin sınırlandırılması	Kıbar olmak, itaatkâr olmak, ana-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek

	GÜVENLİK	Toplumun, ilişkilerin ve bireyin kendisinin güvenliği, huzur ve istikrarı	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak, Mahremiyet
--	-----------------	---	--

Tablo 1 incelendiğinde, bu on değer tipinin birbirine zıt olan iki ana grup altında toplandığı görülmektedir. Bu grupların ilkinin “Yeniliğe Açıklık- Muhafazakârlık” zıt kutupları, diğerini ise “Kendini Aşma (Özaşkınlık)- Kendini Geliştirme (Özgenişletim)” zıt kutupları oluşturmaktadır. Birinci grupta yer alan Yeniliğe Açıklık kutbunda: bireysel yenilik arayışı, bağımsız düşünme ve davranma yönelimini içeren “Özyönelim” ve “Uyarılım”; Muhafazakârlık kutbunda ise: bireysel isteklerin toplumsal normlara ve geleneklere göre sınırlanması, bireysel ve toplumsal istikrarın korunması yönelimini içeren “Güvenlik”, “Uyma” ve “Gelenek” değer tipleri yer almaktadır. İkinci grupta yer alan Kendini Aşma kutbunda: yakın olunan başkaları, dış gruplardaki kişiler ile doğanın esenliği yönelimini ifade eden “İyilikseverlik” ve “Evrenselcilik”; Kendini Geliştirme kutbunda ise: bireysel başarı ve baskınlık güdüsünü yönlendiren “Güç” ve “Başarı” değer tipleri yer almaktadır. “Hazcılık” değer tipi ise: hem Yeniliğe Açıklık hem de Kendini Geliştirme kutuplarında ortak olarak bulunur (Ateş Bozdoğan, 2013:19-21).

Ayrıca, Schwartz değer kuramındaki değer tiplerinin güdüsel açıdan bir süreklilik sergilediklerini; dolayısıyla da, yapı içerisinde birbirine yakın konumdaki değer tiplerinin herhangi bir dış değişkenle (tutumlar, davranışlar gibi) gösterdikleri ilişkilerin de benzer olacağını ileri sürmektedir. Örneğin, bir dış değişken olarak ele alındığında muhafazakârlığın Öz-yönelim, Uyarılım ve Hazcılık değer tipleriyle düşük; Güvenlik, Gelenek ve Uyma tipleriyle de yüksek korelasyonlar sergilemesi beklenebilir. Değer tiplerinin ortaya koyduğu dairesel yapı üzerinde, dış değişkenle en yüksek ilişkiyi sergileyen değer tipinden en düşük ilişkinin görüldüğü tipe doğru her iki yönde de gidildiğinde, değişkenle değer tipleri arasındaki ilişki miktarlarının giderek azalacağı varsayılmaktadır. Örneğin, muhafazakârlığın en yüksek ilişki gösterdiği değer tipinin Geleneksellik, en düşük ilişki sergilediği tipin de Hazcılık olduğunu varsayarsak, bir taraftan İyilikseverlik tipinden Uyarılım’a; diğer taraftan da, Güvenlik tipinden Başarı’ya doğru azalan ilişkiler öngörülebilir (Güney Gedik, 2010:15-17).

Teoriye göre başarı değeri, iyilikseverlik değeri ile çatışacaktır. Çünkü kendisi için sürekli başarı arayışı içinde olan bir insanın hareketleri, yardıma ihtiyacı olan yakın konumdaki insanlara/arkadaşlarına yardım etmek ve onların refahını arttırmak gibi hareketler tarafından engellenme durumuyla karşılaşmaktadır. Yine geleneksellik değeri, uyarılma değeri ile çatışmaktadır. Çünkü toplumsal ve dinsel gelenekleri kabul etmek ve geçmişten gelen fikirlere bağlı kalmak ile yenilik yapmak, değişime başlamak ve heyecanın peşinde koşmak fikirleri/hareketleri bir biri ile çatışmaktadır (Altun,2015:8-9)

YÖNTEM

Araştırma Modeli: Bu çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Buna göre, Schwartz’ın değer yönelimleri ölçeği kullanılarak Türkiye’deki öğrencilerle ilgili yapılan çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranmıştır.

İlgili makaleler ise, internet ortamında “Schwartz’ın Değerler Envanteri” ve “Değer Yönelimleri Ölçeği” gibi anahtar kelimeler kullanılarak yapılan tarama sonucunda elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi: Araştırmada, herhangi bir yıl sınırlaması olmaksızın Türkiye’de Schwartz’ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak Türkiye'deki öğrencilerle ilgili hazırlanmış olan makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri bir araya getirilerek genel bir değerlendirmeye gidilmeye çalışılmıştır. Bu amaca yönelik ulusal ve uluslararası dergilerde yayınlanmış makalelere, YÖK Ulusal Tez Merkezinden erişilebilen yüksek lisans ve doktora tezlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Verilerin analizinde doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Buna göre, internet ortamında “Schwartz’ın Değerler Envanteri” ve “Değer Yönelimleri Ölçeği” gibi anahtar kelimeler kullanılarak yapılan tarama sonucunda, özellikle "Değer Yönelimleri" ile ilgili birçok araştırmaya ulaşılmış ancak bu araştırmalar içerisinde Schwartz’ın Değer Yönelimleri Ölçeği ve Türkiye'deki öğrencilerle ilgili olmayanlar elenmiştir. Konumuzla ilgili olan makale ve tez çalışmaları konu bütünlüğü sağlanacak şekilde analiz edilmiş, özellikle çalışmaların sonuç bölümleri bir araya getirilerek Türkiye'deki öğrencilerin farklı demografik özelliklerine göre nasıl sonuçlar bulunduğu ortaya konulmuştur. Analiz yapılırken öğrencilerin "Cinsiyet", "Öğrenim Türü", "Sınıf Düzeyi" ve "Sosyo-Ekonomik Düzey" gibi demografik özellikleri dikkate alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Schwartz’ın Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılarak Türkiye’de eğitim gören öğrenciler üzerine yapılmış araştırmalarda, istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bazı bulgular analiz edilmiş ve aşağıda yorumlanmıştır. Çalışmamızda, değer yönelimleri bağlamında ele aldığımız bazı demografik özellikler; Cinsiyet, Öğrenim Türü, Sınıf Düzeyleri ve Sosyo-Ekonomik Düzey başlıklarından oluşmaktadır.

Cinsiyet ve Değer Yönelimleri: Schwartz’ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak, öğrencilerin değer yönelimlerinin cinsiyet değişkenine göre nasıl bir farklılık gösterdiğini inceleyen çalışmalar, yayımlandıkları yıllar dikkate alınarak sırasıyla aşağıda verilmiştir.

Bacanlı’nın (1999) üniversite öğrencilerinin değer tercihleri ile ilgili yapmış olduğu çalışma cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, kızların evrensel ve barışçı değerlere daha çok önem verdikleri, erkeklerin ise geleneklere bağlılık ve dindar olmaya değer verdikleri görülmüştür.

Mehmedoğlu’nun (2006) İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, kız öğrencilerin Başarı ve Hazcılık hariç diğer değerlere erkek öğrencilerden daha fazla önem verdikleri ve Özyönelim, Evrenselcilik, İyilikseverlik ve Güvenlik değerlerine yükledikleri önemin erkek öğrencilerle aralarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu görülmüştür.

Sarıcı Bulut (2012) tarafından Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yaptığı araştırma sonucunda, öğrencilerin cinsiyetlerine göre değer yönelimlerinin, iyilikseverlik, uyarılım, uyma ve güvenlik alt ölçeklerinde farklılaştığı, erkek öğrencilerin

uyarılım eğilimlerinin kız öğrencilerden daha yüksek olduğu, kız öğrencilerin iyilikseverlik, uyma ve güvenlik eğilimlerinin erkek öğrencilerden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Arslan ve Tunç (2013) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimlerindeki farklılaşmalar üzerine yapılan araştırma sonucunda, cinsiyete göre değer yönelimi farklılaşmasının erkekler lehine (heyecan ve yenilik arayışı temalarının olduğu) Uyarılım değer tipinde; kızlar lehine ise Evrenselcilik, İyilikseverlik ve Uyma değer tiplerinde olduğu görülmüştür.

Bilge ve Küçükaycan (2013) tarafından Maliye bölümü öğrencilerinin yaşam değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, değişime açıklıkta bayan öğrenciler ve erkek öğrenciler arasında bir farkın olmadığı, Başarma ve güç değerlerini içeren Kendini geliştirmede, kendini aşmada ve muhafaza etmede ise bayan öğrencilerin daha baskın olduğu gözlemlenmiştir.

Polat ve Çalışkan (2013) tarafından ortaokul öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan araştırma sonucunda, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla başarı, iyilikseverlik, evrensellik, özyönelim, güvenlik ve uyma değerlerini tercih ettikleri belirlenmiştir.

Acar, Akar ve Baykara Acar (2014) tarafından sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, kız öğrencilerin hem uyum puan ortalamaları hem de özyönelim puan ortalamalarının erkeklerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Altun (2015) tarafından fen lisesi ve imam-hatip lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucuna göre, güç ve yardımseverlik değerlerinin aritmetik ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark meydana geldiği ve bu farklılığın güç değerinde erkek öğrenciler lehine, yardımseverlik değerinde ise kız öğrenciler lehine olduğu görülmüştür.

Kızılgöçer, Acuner ve Toklu (2015) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmada, erkek öğrencilerin Hazcılık ve Uyarılım değerlerine, kız öğrencilerin ise İyilikseverlik, Gelenek ve Uyma değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür.

Yağcı'nın (2006) ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yaptığı çalışma sonucunda, kızların erkeklere oranla Başarı, Özyönelim, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Uyma ve Güvenlik değerlerine; erkek öğrencilerin ise kız öğrencilere oranla, Güç, Hazcılık, Uyarılım ve Gelenek değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Ayrıca, Hazcılık değeri erkeklerin; Evrenselcilik, İyilikseverlik, Uyma ve Güvenlik değerleri ise kızların daha fazla önem verdiği değerler olduğu görülmüştür.

Karaca (2008) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan çalışmaya göre, Hazcılık erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla, Özyönelim, Evrenselcilik ve Güvenlik ise kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha fazla önem verdikleri değerler olduğu görülmüştür.

Dacı (2013) tarafından üniversite öğrencilerinin değer algılamaları ile ilgili yapılan araştırma sonucunda, kız öğrencilerin sırayla özyönelim, evrenselcilik, güvenlik, iyilikseverlik, uyma, başarı, hazcılık, uyarılım, güç ve gelenek değerlerine; erkeklerin ise

benzer sıralamayla özyönelim, iyilikseverlik, evrenselcilik, güvenlik, başarı, uyma, hazcılık, uyarılım, güç, gelenek değerlerine önem verdikleri bulgulanmıştır. Ayrıca, kızların özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, uyma ve güvenlik değerlerine erkeklere oranla daha fazla önem verdiği bulunmuştur.

Ataş Bozdoğan (2013) tarafından Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan çalışmada, Evrensellik değerine kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha fazla yöneldikleri, erkek öğrencilerin ise Güç değerine yöneldikleri görülmüştür.

Sesli (2014) tarafından ortaöğretim öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, kız öğrencilerin en çok evrenselcilik, özyönelim ve güvenlik değerlerini; erkek öğrencilerin en çok özyönelim, uyarılım ve evrenselcilik değerlerini benimsedikleri, her iki grupta ise geleneksellik-uyma ve güç değerlerinin en az benimsenen değer olduğu ifade edilmiştir.

Schwartz'ın Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılarak Türkiye'de eğitim gören öğrenciler üzerine yapılmış çeşitli araştırmalarda "Cinsiyet" ile "Değer Yönelimleri" arasındaki ilişki analiz edilerek, elde edilen bulgular yukarıda paylaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, genel olarak kız öğrenciler sırasıyla en çok Evrenselcilik, İyilikseverlik, Güvenlik ve Uyma değer tiplerine; erkek öğrenciler ise sırasıyla en çok Hazcılık, Uyarılım ve Güç değer tiplerine yönelmektedirler.

Bulgular ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde, üniversitede okuyan kız öğrencilerin en çok; Evrenselcilik, Uyma ve Özyönelim değer tiplerine yöneldikleri, erkek öğrencilerin ise en çok; Uyarılım ve Hazcılık değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.

İlahiyat Fakültesinde okuyan kız öğrenciler en çok; Evrenselcilik ve İyilikseverlik değer tiplerine yönelirken, erkek öğrenciler ise en çok; Hazcılık ve Uyarılım değer tiplerine yönelmektedirler.

Ortaöğretim kademesinde ise kız öğrenciler en çok; Evrensellik ve İyilikseverlik değer tiplerine yönelirken, erkek öğrenciler en çok; Güç ve Hazcılık değer tiplerine yönelmektedirler.

Öğrenim Türü ve Değer Yönelimleri: Schwartz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak, öğrencilerin değer yönelimlerinin "Öğrenim Türü" değişkenine göre nasıl bir farklılık gösterdiğini inceleyen çalışmalar, yayımlandıkları yıllar dikkate alınarak sırasıyla aşağıda verilmiştir.

Mehmedoğlu'nun (2006) İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, ana değer grupları bağlamından, her iki bölümde öğrenim gören öğrencilerin muhafazakârlık, kendini aşma ve yeniliğe açıklık değerlerine benzer düzeyde önem verdikleri; buna karşılık İlahiyat Lisans öğrencilerinin kendini geliştirmeye öğretmenlik bölümü öğrencilerinden daha fazla önem verdikleri görülmüştür. İlahiyat Lisans Bölümü'ndeki öğrencilerin güç, başarı, hazcılık, uyarılım, iyilikseverlik, gelenek ve uyma değerlerine; buna karşılık İlahiyat Öğretmenlik Bölümü'ndeki öğrencilerin özyönelim, evrenselcilik ve güvenlik değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir.

Yapıcı, Kutlu ve Bilican (2012) tarafından öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerine yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Fen ve Teknoloji Öğretmenliği güç,

başarı, uyarılım; İngilizce Öğretmenliği hazcılık; Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği evrensellik, geleneksellik ve iyilikseverliğe en çok değer veren bölümler olmuştur. Zaman içindeki değişimler incelendiğinde, Felsefe Grubu Öğretmenliği'nde başarı, iyilikseverlik, uyma ve güvenlik; Resim-İş Öğretmenliği'nde ise dindarlığa verilen değer azalmıştır. İngilizce Öğretmenliği'nde başarı, iyilikseverlik, uyma, güvenlik ve dindarlığa verilen önem azalırken, hazcılığa verilen önem artmıştır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi'nde özyönelim, iyilikseverlik ve uyma değerlerine; Sınıf Öğretmenliği'nde evrenselliğe; Bilgisayar Öğretmenliği'nde özyönelime verilen değer artmıştır.

Sarıcı Bulut (2012) tarafından Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırmada öğrencilerin mezun oldukları ortaöğretim kurumunun türüne göre değer eğilimleri incelenmiştir. Genel lise ve Anadolu Lisesi mezunu öğrencilerin evrenselcilik eğilimleri diğer okul mezunu öğrencilerin evrenselcilik eğilimlerinden daha düşük, genel lise ve diğer okul mezunu öğrencilerin başarı eğilimlerinin Anadolu lisesi mezunu öğrencilerin başarı eğilimlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür. Uyma eğilimi açısından bakıldığında, diğer okul mezunu öğrencilerin uyma eğilimlerinin Anadolu lisesi mezunu öğrencilerinin uyma eğilimlerinden daha yüksek olduğu, güvenlik eğiliminde ise, diğer okul mezunu öğrencilerin güvenlik eğilimlerinin genel lise mezunu öğrencilerin güvenlik eğilimlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sarıcı Bulut (2013) tarafından Gazi Eğitim Fakültesi rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yaptığı araştırma sonucunda, PDR öğrencisi olmayanların güç, başarı, uyarılım, özyönelim ve evrenselcilik eğilimleri PDR öğrencilerinin aynı eğilimlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Arslan ve Tunç (2013) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimindeki farklılaşmalar üzerine yapılan araştırma sonucunda, öğretim programlarına göre öğrencilerin değer yönelimlerinde bir farklılaşma görülmekle birlikte ilahiyat programı ile ilköğretim DKAB programı öğrencilerinin değer yönelimleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Acar, Akar ve Baykara Acar (2014) tarafından sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, hazcılık ve uyarılma boyutları dışında, lise türü ile öğrencilerin değer yönelimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Hazcılık boyutunda, imam hatip lisesi mezunu öğrencilerin haz puan ortalamaları, sosyal bilimler lisesi mezunları hariç diğer tüm lise türlerinden mezun olan öğrencilerin haz puan ortalamalarından anlamlı şekilde düşük bulunmuştur.

Altun (2015) tarafından fen lisesi ve imam-hatip lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucuna göre, öğrenim gördükleri okul türü değişkenine göre güç, başarı, hazcılık, uyarılma, evrensellik, yardımseverlik ve uyum değerleri açısından anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Ancak özyönelim ve geleneksellik değerleri açısından anlamlı farkın olduğu, bu farkında özyönelim değerinde Fen Lisesi lehine, geleneksellikte ise Anadolu/İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin lehine olduğu tespit edilmiştir.

Kızılgeçit, Acuner ve Toklu (2015) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırmada, AİHL ve İHL'den mezun olan öğrenciler Güç, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Gelenek ve Uyma değerlerine diğer okul mezunu olan öğrencilerden daha fazla önem yüklemektedir. Başarı, Hazcılık, Uyarılım ve Özyönelim

değerlerinin ise Meslek Lisesi, Anadolu ve Fen Lisesi mezunları için AİHL-İHL ve Düz Lise mezunlarına göre daha önemli olduğu görülmektedir. Düz Lise Mezunları ise Güvenlik değer tipine diğer iki kategorideki mezunlara göre daha çok önem yüklemektedirler. Ayrıca, İlahiyat Bölümüne kayıtlı olan öğrencilerin Başarı ve Uyma değer tipine, İDKAB Öğretmenliği bölümünde kayıtlı bulunan öğrencilerin ise Güç, Hazcılık, Uyarılım, Özyönelim, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Gelenek ve Güvenlik değer tiplerine daha fazla önem verdikleri anlaşılmaktadır.

Yağcı'nın (2006) ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yaptığı çalışma sonucunda, dini içerikli eğitim veren İHL öğrencilerinin genel liselerde öğrenim gören öğrencilere göre İyilikseverlik değerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür.

Karaca (2008) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan çalışmaya göre, diğer liselerden mezun olan öğrencilerin Güç ve Uyma değer tipleri dışındaki bütün birey düzeyi değer tipleri ortalamaları, İHL ve AİHL mezunlarından daha düşüktür. İHL mezunlarının, Güç, Başarı, Uyarılım, Özyönelim, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Gelenek, Uyma ve Güvenlik değer tiplerini AİHL mezunlarından, AİHL mezunlarının ise Hazcılık değer tipini İHL mezunlarından daha fazla önemsedikleri anlaşılmaktadır.

Sesli (2014) tarafından ortaöğretim öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, Anadolu Lisesi öğrencilerinin en çok Evrenselcilik, Özyönelim ve Güvenlik değerlerini; Meslek Lisesi öğrencilerinin en çok Evrenselcilik, Özyönelim ve Uyarılım değerlerini benimsedikleri görülmektedir. Bununla beraber Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi öğrencilerinin en az Güç ve Geleneksellik Uyma değerlerini benimsedikleri görülmektedir.

Schwartz'ın Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılarak Türkiye'de eğitim gören öğrenciler üzerine yapılmış çeşitli araştırmalarda "Öğrenim Türü" ile "Değer Yönelimleri" arasındaki ilişki analiz edilerek, elde edilen bulgular yukarıda paylaşılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde, Üniversitelerin İlahiyat Lisans bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Başarı ve Uyma değer tiplerine; DKAB Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ise Evrenselcilik ve Özyönelim değer tiplerine daha fazla önem verdikleri görülmektedir. Ayrıca Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin Güç ve Başarı değer tiplerine, Felsefe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin, Başarı ve İyilikseverlik değer tiplerine ve İngilizce Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ise Hazcılık değer tipine daha çok önem verdikleri görülmektedir.

Ortaöğretimde ise; İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin en çok İyilikseverlik değer tipine, Fen Lisesi Öğrencilerinin Özyönelim değer tipine, Anadolu Lisesi öğrencilerinin Evrenselcilik değer tipine ve Düz Lise öğrencilerinin ise Güvenlik değer tipine yöneldikleri görülmektedir.

Sınıf Düzeyleri ve Değer Yönelimleri: Schwartz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak, öğrencilerin değer yönelimlerinin "Sınıf Düzeyi" değişkenine göre nasıl bir farklılık gösterdiğini inceleyen çalışmalar, yayımlandıkları yıllar dikkate alınarak sırasıyla aşağıda verilmiştir.

Mehmedoğlu'nun (2006) İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, ilk sınıflarda bulunan öğrencilerin değerlere verdikleri önem düzeyleri son sınıflarda bulunan öğrencilerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Sınıf

faktörünün öğrencilerin değer yönelimlerinde kısmen etkili olduğu; muhafazakârlık, kendini aşma ve yeniliğe açıklık ana değer gruplarına verilen önem düzeyinde anlamlı bir farklılaşmaya yol açmadığı; buna karşılık kendini geliştirme ana değer grubunda anlamlı bir farklılaşmaya yol açtığı görülmektedir. Birey düzeyi değerlerde ise başarı ve uyma değerine verilen önem düzeylerinde sınıflar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu farklılığın, başarı'ya 1. ve 2. sınıflardaki öğrencilerin 4. sınıflardaki öğrencilerden; uyma'ya ise 1. sınıflardaki öğrencilerin 4. sınıflardaki öğrencilerden daha fazla önem vermesinden kaynaklandığı anlaşılmıştır.

Yapıcı, Kutlu ve Bilican (2012) tarafından öğretmen adaylarının değer yönelimleri üzerine yapılan araştırmadan elde edilen bulgulara göre, DKAB 1 ve 4. sınıf öğrencileri arasında özyönelim, iyilikseverlik ve uyma değerlerinde ise 4. sınıf lehine gözlenen artış istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Felsefe Grubu Öğretmenliğinde öğrenciler arasında başarı, iyilikseverlik, uyma ve güvenlik değerleri son sınıf öğrencilerinde anlamlı bir düşüş göstermiştir. Sınıf Öğretmenliği 1 ve 4. sınıf öğrencileri arasında evrensellik değer kategorisinde anlamlı artış gözlenmiştir. Resim-İş Öğretmenliği 1. ve 4. sınıf öğrencilerinin dindarlık değerinde gözlenen düşüş anlamlılık seviyesine ulaşmıştır. Geleneksellik kategorisinde 4. sınıf öğrencilerinde marjinal seviyede düşüş; özyönelim kategorisinde ise marjinal bir yükseliş mevcuttur. İngilizce Öğretmenliği öğrencilerinin değerlerindeki değişim incelendiğinde, başarı, iyilikseverlik, uyma, güvenlik ve dindarlık değerlerinde anlamlı düşüş görülürken, hazcılık değerinde anlamlı bir artış saptanmıştır. BÖTE'de öğrenim gören öğrenciler arasında sadece özyönelim, değer kategorisinde 4. sınıf lehine anlamlı bir artış gözlenmiştir.

Sarıcı Bulut (2012) tarafından Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yaptığı araştırmada öğrencilerin sınıf düzeyleri ve değer eğilimleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, güç, hazcılık ve uyarılım alt ölçeklerinden elde edilen puanların farklılaştığı, 2. sınıf ve 4. sınıf öğrencilerin güç eğilimlerinin 3. sınıf öğrencilerin güç eğilimlerinden daha yüksek olduğu, 4. sınıf öğrencilerinin hazcılık eğilimlerinin 2. sınıf öğrencilerin hazcılık eğilimlerinden daha yüksek olduğu, 1., 2. ve 4. sınıf öğrencilerinin uyarılım eğilimlerinin 3. sınıf öğrencilerin uyarılım eğilimlerinden daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sarıcı Bulut (2013) tarafından Gazi Eğitim Fakültesi rehberlik ve psikolojik danışmanlık bölümü öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yaptığı araştırmada, PDR öğrencilerinin sınıf düzeyine göre değer eğilimlerinin yalnızca uyarılım alt ölçeğinden elde edilen puanlara göre ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı belirlenmiştir. Ortalamalar incelendiğinde, 1. sınıf ve 3. sınıf öğrencilerinin uyarılım eğilimlerinin, 4. sınıf öğrencilerinin uyarılım eğilimlerinden daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Arslan ve Tunç (2013) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimindeki farklılaşmalar üzerine yapılan araştırma sonucunda, öğrenciler arasında sınıflarına göre istatistiksel anlamda değer yönelimi farklılaşmasının tümünün 3.-4. sınıflar lehine olduğu görülmektedir. Bunlar Güç, Başarı, Özyönelim, Evrenselcilik, Geleneksellik, Uyma değer tipleridir. Öğrencilerin aldıkları eğitime göre değer yönelimindeki farklılaşmaya Ana Değer Grupları arasında bakacak olursak Özaşkinlık, Özgenişletim, değer gruplarına ve yukarıdakine benzer şekilde 3.-4. sınıflar lehine bir farklılaşma gözlenmektedir.

Bilge ve Küçükaycan (2013) tarafından Maliye bölümü öğrencilerinin yaşam değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, Değişime açıklık (hazcılık, harekete geçme

ve kendini yönlendirme değerleri) ile Kendini geliştirme (güç ve başarı değerleri) değer tiplerinde birinci sınıflar ile dördüncü sınıflar arasında anlamlı fark vardır. Bu iki değer tipinin birinci sınıf öğrencilerinde daha baskın olduğu görülmüştür.

Polat ve Çalışkan (2013) tarafından ortaokul öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan araştırma sonucunda, 8.sınıf öğrencilerin puan ortalaması başarı, evrensellik, iyilikseverlik, özyönelim, geleneksellik ve güvenlik boyutunda; 5. 6. ve 7.sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde düşüktür. Güç ve hazcılık boyutunda 6.sınıf öğrencilerinin puan ortalaması, 7.sınıf öğrencilerinin puan ortalamasından anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Uyma boyutunda ise 8.sınıf öğrencilerinin puan ortalaması, hem 5. hem de 6.sınıfların puan ortalamasından anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Altun (2015) tarafından fen lisesi ve imam-hatip lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucuna göre, sınıf değişkeni ile yapılan değerlendirmede on ikinci sınıf öğrencilerinin davranışlarına yön veren değerler bakımından, güç alt boyutu diğer sınıflardan daha yüksek çıkmıştır. Öğrencilerin sınıfları yükseldikçe davranışlarına yön veren değerler bakımından güç alt boyutunun da arttığı anlaşılmaktadır.

Kızılgöçer, Acuner ve Toklu (2015) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmada, birinci sınıf öğrencilerinin Uyma değer tipine; ikinci sınıf öğrencilerinin İyilikseverlik ve Gelenek değerlerine; dördüncü sınıf öğrencilerinin ise Güç, Başarı, Hazcılık, Uyarılım, Özyönelim, Evrenselcilik ve Güvenlik değerlerine diğer sınıflara oranla daha fazla önem yükledikleri anlaşılmaktadır. Birinci sınıflarda bulunan öğrencilerin değerlere atfettikleri önem düzeyleri, diğer sınıflarda bulunan öğrencilerden daha düşüktür. Sınıf kademesi yükseldikçe değerlere verilen önem düzeyinde artış görülmektedir. Dördüncü sınıftaki öğrencilerin değerlere atfettikleri önem düzeyi diğer sınıflara oranla daha fazladır. Ayrıca, Test sonuçları, dördüncü sınıftaki öğrencilerin Başarı değerine ikinci sınıf öğrencilerinden; yine dördüncü sınıftaki öğrencilerin Hazcılık, Uyarılım, Özyönelim değerlerine birinci sınıf öğrencilerinden daha fazla önem verdiklerini göstermektedir.

Yağcı'nın (2006) ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yaptığı çalışma sonucunda, birinci sınıf öğrencilerinin Gelenek değerine; ikinci sınıf öğrencilerinin, Başarı, Uyarılım, Özyönelim, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Uyma ve Güvenlik değerlerine; üçüncü sınıf öğrencilerinin ise, Hazcılık değerine diğer sınıf öğrencilerine oranla daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir. Ayrıca, İkinci sınıf öğrencileri Başarı, Uyarılım, İyilikseverlik, Uyma ve Güvenlik değerlerine, birinci ve üçüncü sınıf öğrencilerine oranla daha fazla önem vermişlerdir. Netice itibarıyla, sınıf seviyesi faktörü öğrencilerin değer tercihlerinde etkilidir.

Karaca (2008) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan çalışmaya göre, birinci sınıf öğrencilerinin Evrenselcilik ve Uyma değerlerini, üçüncü sınıf öğrencileri Güç, Başarı, Uyarılım, Özyönelim, İyilikseverlik, Gelenek ve Güvenlik değerlerini, dördüncü sınıfların ise Hazcılık değer tipini diğer sınıflara oranla daha fazla önem verdikleri anlaşılmaktadır. İlk sınıflarda bulunan öğrencilerin değerlere verdikleri önem düzeyleri, Hazcılık değer tipi hariç, son sınıflarda bulunan öğrencilerden daha yüksektir. İkinci sınıf öğrencilerinde bütün değerlere verilen önem düzeylerinde bir azalma görülmektedir. Ayrıca, dördüncü sınıftaki öğrencilerin Hazcılık değerine birinci sınıf öğrencilerinden; ikinci sınıf öğrencilerinin Evrenselcilik değerine üçüncü sınıf

öğrencilerinden ve üçüncü sınıf öğrencilerinin Gelenek, Uyma ve Güvenlik değerlerine dördüncü sınıf öğrencilerinden daha fazla önem verdiklerini görülmektedir.

Sesli (2014) tarafından ortaöğretim öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırmada, sınıf düzeyi açısından değerlerin benimsenme sıralaması dikkat çekicidir. Bu sıralamaya göre; 9. sınıf öğrencileri en çok Evrenselcilik, Özyönelim ve Başarı değerlerini, en az Güç ve Geleneksellik-Uyma değerlerini benimsemektedirler. 12. sınıf öğrencileri ise en çok Özyönelim, Evrenselcilik ve Güvenlik değerlerini, en az ise Güç ve Geleneksellik-Uyma değerlerini benimsemektedirler.

Schwartz'ın Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılarak Türkiye'de eğitim gören öğrenciler üzerine yapılmış çeşitli araştırmalarda "Sınıf Düzeyi" ile "Değer Yönelimleri" arasındaki ilişki analiz edilerek, elde edilen bulgular yukarıda paylaşılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde, Üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri ilk yıllarda ağırlıklı olarak Uyma değer tipine, son sınıflarda ise Güç, Başarı ve Hazcılık değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.

Orta öğretim öğrencilerinin ise, öğrenim gördükleri ilk sınıflarda Gelenek ve Başarı değer tiplerine yönelirken, son sınıflara doğru Güç ve Güvenlik değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.

Sosyo-Ekonomik Düzey ve Değer Yönelimleri: Schwartz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak, öğrencilerin değer yönelimlerinin "Sosyo-Ekonomik Düzey" değişkenine göre nasıl bir farklılık gösterdiğini inceleyen çalışmalar, yayımlandıkları yıllar dikkate alınarak sırasıyla aşağıda verilmiştir.

Mehmedoğlu'nun (2006) İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapmış olduğu çalışmada, sosyo-ekonomik bakımdan alt düzeyde bulunan ailelere mensup öğrencilerin her bir değere verdikleri önem düzeylerinin ortalamaları, üst ve orta düzey ailelere mensup öğrencilere göre daha düşüktür. Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi orta olan öğrencilerin evrenselcilik, iyilikseverlik ve gelenek değerlerini, üst olan öğrencilerin güç, başarı, uyarılım, uyma ve güvenlik değerlerini diğer gruplara göre daha fazla önemsedikleri; üst ve orta grupların hazcılık ve özyönelim değerlerini ise aynı düzeyde önemsedikleri anlaşılmaktadır. Scheffe testi sonuçlarına göre, üst ve orta sosyo-ekonomik gruptaki öğrencilerin güç değerlerini; üst gruptaki öğrencilerin uyarılım değerlerini ve orta gruptaki öğrencilerin evrenselcilik değerlerini alt sosyo-ekonomik gruptaki öğrencilerden daha önemli gördükleri anlaşılmaktadır.

Sarıcı Bulut (2012) tarafından Gazi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yaptığı araştırmada öğrencilerin sosyoekonomik düzeylerine göre değer eğilimleri incelenmiş, evrenselcilik ve geleneksellik alt ölçeklerinde farklılık olduğu; alt sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin evrenselcilik ve geleneksellik eğilimlerinin orta sosyoekonomik düzeye mensup öğrencilerin evrenselcilik ve geleneksellik eğilimlerinden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Polat ve Çalışkan (2013) tarafından ortaokul öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan araştırma sonucuna göre ortaokul öğrencilerinin sosyo ekonomik düzeyleri ile değer yönelimleri arasında evrensellik, güç, geleneksellik ve uyarılım boyutlarında anlamlı bir farklılaşma gözlenmiştir. Sonuca göre güç boyutunda gelir durumu 10000 TL ve üstü olan öğrencilerin puan ortalamasının, gelir durumu 0-2000 TL olan öğrencilerden anlamlı bir

şekilde yüksek olduğu görülmektedir. Gelir durumu 2001-5000 TL arasında olan öğrencilerin gelir durumu 5001-10000 TL arasında değişen öğrencilere göre daha geleneksel olduğu görülmektedir. Uyarılım boyutunda ise gelir durumu 10000 TL ve üstü olan öğrencilerin puan ortalamasının gelir durumu 5001-10000 TL olan öğrencilere kıyasla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir.

Acar, Akar ve Baykara Acar (2014) tarafından sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan araştırma sonucunda, kendisini ortanın üstü gelir grubunda ifade eden öğrencilerin ortalama haz puanları, düşük, ortanın altı ve orta gelir grubunda ifade eden öğrencilerin ortalama haz puanlarından anlamlı şekilde daha yüksek bulunmuştur.

Kızılgeçit, Acuner ve Toklu (2015) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmada, Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte, Sosyo- ekonomik bakımdan 1.000 TL ve altı seviyede olan ailelere mensup öğrenciler Uyarılım değer tipine diğer gelir seviyelerinden daha fazla önem yüklemektedirler. Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi 1.000-2.000 TL arasında olan öğrenciler Başarı, Özyönelim, Evrenselcilik ve Gelenek değerlerine daha fazla önem verirken; 4.000 TL ve üzeri seviyede olan öğrenciler ise, Güç, Hazcılık, İyilikseverlik, Uyma ve Güvenlik değerlerine daha fazla önem yüklemektedirler. Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi 2.000-4.000 TL arası olan öğrenciler ise en fazla İyilikseverlik değer tipine önem yüklemektedirler.

Yağcı'nın (2006) ortaöğretim öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yaptığı çalışma sonucunda, Ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan öğrenciler Evrenselcilik, İyilikseverlik ve Uyma değerlerine; orta olan öğrenciler Güç, Başarı, Hazcılık, Uyarılım, Özyönelim ve Güvenlik değerlerine; düşük olanlar ise sadece Gelenek değerlerine diğerlerinden daha fazla değer vermişlerdir. Buna göre, sosyo-ekonomik açıdan orta ailelere mensup öğrencilerin değerlerin çoğuna verdikleri önem düzeyi ortalaması, üst ve düşük seviyeye mensup öğrencilerin değer ortalamalarından daha yüksektir. Scheffe testi sonuçlarına göre ise; Güç değerine, sosyo-ekonomik seviyesi orta olan ailelerin çocuklarının sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan ailelerin çocuklarından; Uyarılım değerine, sosyo-ekonomik seviyesi iyi ve orta olanların düşük olanlardan; Özyönelim değerine ise, sosyo-ekonomik seviyesi orta olanların düşük olanlardan daha fazla önem verdikleri ortaya çıkmıştır.

Karaca (2008) tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin değer yönelimleri ile ilgili yapılan çalışmaya göre anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi iyi olan öğrencilerin Güç, Hazcılık, Uyarılım ve Özyönelim değerlerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Ayrıca ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi orta olan öğrencilerin ise Başarı, Evrenselcilik, İyilikseverlik, Gelenek, Uyma ve Güvenlik değerlerine daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

Ateş Bozdoğan (2013) tarafından Anadolu öğretmen lisesi öğrencilerinin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmaya göre, aile geliri 2391-3260 TL olan öğrencilerin özyönelim değeri ile ilgili görüşlerinin aile aylık geliri 1521-2390 TL olan öğrencilere göre daha olumlu olduğu görülmüştür.

Sesli (2014) tarafından ortaöğretim öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmada aile aylık gelir düzeyine göre değer yönelimleri arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın, aile aylık gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin en çok Evrenselcilik, Özyönelim ve Güvenlik en az ise Başarı ve Güç değerlerini benimsedikleri

görülmüştür. Orta gelir düzeyi grubundaki öğrenciler ise en çok Özyönelim, Evrenselcilik ve Uyarılım en az ise Geleneksellik-Uyma ve Güç değerlerine yönelmektedirler. Son olarak yüksek gelir grubundaki öğrencilerin ise Evrenselcilik, Özyönelim; Başarı ve Hazcılık değerlerini en az ise Geleneksellik-Uyma ve Güç değerlerini benimsedikleri görülmüştür.

Göldağ (2015) tarafından ortaöğretim kurumlarında okul kültürü yoluyla değerler eğitimi konusunda yapılan araştırmaya göre, Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin başarı değeri puanları, orta olan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin başarı değerine, orta olan öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin evrenselcilik değeri puanları, orta olan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin evrenselcilik değerine, orta olan öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin yardımseverlik değeri puanları, orta olan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin yardımseverlik değerine, orta olan öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin evrenselcilik değeri puanları, orta olan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyo ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin geleneksellik değerine, orta olan öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin uyma değeri puanları, orta olan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin uyma değerine, orta olan öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin güvenlik değeri puanları, orta olan öğrencilere göre daha yüksektir. Bu bulgu, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan öğrencilerin güvenlik değerine, orta olan öğrencilere göre daha fazla önem verdikleri şeklinde yorumlanabilir.

Schwartz'ın Değer Yönelimleri Ölçeği kullanılarak Türkiye'de eğitim gören öğrenciler üzerine yapılmış çeşitli araştırmalarda "Sosyo-Ekonomik Düzey" ile "Değer Yönelimleri" arasındaki ilişki analiz edilerek, elde edilen bulgular yukarıda paylaşılmıştır. Elde edilen bulgular incelendiğinde, sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan üniversite öğrencilerinin genel olarak Evrenselcilik ve Gelenek değer tiplerine, sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olan üniversite öğrencilerinin ise Güç, Hazcılık ve Uyarılım değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.

Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan Ortaöğretim öğrencilerinin de Evrenselcili, Gelenek ve Başarı değer tiplerine, sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olan Ortaöğretim öğrencilerinin ise İyilikseverlik, Özyönelim ve Hazcılık değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Bu çalışma sırasında yukarıda yer alan 18 makale 7 Yüksek Lisans tezi ve 1 Doktora Tezi olmak üzere toplam 26 esere ulaşılmıştır. Bu da Schwartz'ın Değer Yönelimleri ölçeği kullanılarak Türkiye'deki öğrenciler üzerine yeterli olmamakla birlikte genel bir değerlendirme yapılabilecek kadar çalışmanın yapıldığını göstermektedir.

Sonuç olarak bu çalışmada, Schwartz'ın "Değer Yönelimleri" Ölçeği" kullanılarak Türkiye'deki öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmalar bir araya toplanarak

genel bir değerlendirme yapılmış ve öğrencilerin değer yönelimleri ile "Cinsiyet", "Öğrenim Türü", "Sınıf Düzeyi" ve "Sosyo-Ekonomik Düzey" gibi demografik özellikler arasında nasıl bir ilişkinin olduğu analiz edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda, bahsedilen demografik özelliklerin öğrencilerin değer yönelimlerini etkilediği görülmüştür. Demografik özelliklere bağlı olarak elde edilen sonuçlar şunlardır:

1. Öğrencilerin cinsiyetleri ile değer yönelimleri arasında önemli bir ilişki görülmüştür. Örneğin; kız öğrencilerin en çok Evrenselcilik, İyilikseverlik ve Güvenlik değer tiplerine yönelmelerine karşın, erkek öğrencilerin daha çok Hazcılık, Uyarılım ve Güç değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.
2. Öğrencilerin öğrenim türleri ile değer yönelimleri arasında önemli bir ilişki görülmüştür. Örneğin; üniversitelerin İlahiyat Lisans bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin Başarı ve Uyma değer tiplerine; DKAB Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ise Evrenselcilik ve Özyönelim değer tiplerine daha fazla önem verdikleri görülmüştür. Fen ve Teknoloji Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin Güç ve Başarı değer tiplerine, Felsefe Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin, Başarı ve İyilikseverlik değer tiplerine ve İngilizce Öğretmenliği bölümü öğrencilerinin ise Hazcılık değer tipine daha çok önem verdikleri görülmektedir. Ayrıca İmam-Hatip Lisesi öğrencilerinin en çok İyilikseverlik değer tipine, Fen Lisesi Öğrencilerinin Özyönelim değer tipine, Anadolu Lisesi öğrencilerinin Evrenselcilik değer tipine ve Düz Lise öğrencilerinin ise Güvenlik değer tipine yöneldikleri görülmektedir.
3. Öğrencilerin sınıf düzeyleri ile değer yönelimleri arasında önemli bir ilişki görülmüştür. Örneğin; üniversite öğrencilerinin öğrenim gördükleri ilk yıllarda ağırlıklı olarak Uyma değer tipine, son sınıflarda ise Güç, Başarı ve Hazcılık değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir. Ayrıca, orta öğretim öğrencilerinin de, öğrenim gördükleri ilk sınıflarda Gelenek ve Başarı değer tiplerine yönelirken, son sınıflara doğru Güç ve Güvenlik değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.
4. Öğrencilerin Sosyo-Ekonomik düzeyleri ile değer yönelimleri arasında önemli bir ilişki görülmüştür. Örneğin; sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan üniversite öğrencilerinin genel olarak Evrenselcilik ve Gelenek değer tiplerine, sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olan üniversite öğrencilerinin ise Güç, Hazcılık ve Uyarılım değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan Ortaöğretim öğrencilerinin de Evrenselcili, Gelenek ve Başarı değer tiplerine, sosyo-ekonomik düzeyi daha yüksek olan Ortaöğretim öğrencilerinin ise İyilikseverlik, Özyönelim ve Hazcılık değer tiplerine yöneldikleri görülmektedir.

Öneriler:

Araştırmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak aşağıdaki öneriler getirilebilir:

1. Türkiye'de Schwartz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak daha fazla çalışmalar yapılabilir.
2. Bu araştırmada, Schwartz'ın "Değer Yönelimleri Ölçeği" kullanılarak öğrencilerin değer yönelimleri üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. Değer yönelimleri ile ilgili başka ölçeklerle yapılan çalışmalar da incelenebilir ve karşılaştırmalar yapılabilir.

3. Üniversitelerde ve Milli Eğitim Bakanlığına bağlı diğer okullarda öğrencilerin değer yönelimleri ile ilgili çalışmalar sıklıkla yapılmalı ve değerlerin önemi konusunda öğrenciler bilinçlendirilmelidir.
4. Okullarda değerler eğitimi ile ilgili çalışmalar yapılırken, öğrencilerin cinsiyetleri, öğrenim türleri, sınıf düzeyleri ve sosyo-ekonomik durumları dikkate alınmalıdır.

KAYNAKLAR:

- Acar, H. & Akar, M & Baykara Acar, Y (2016). "Sosyal Hizmet Öğrencilerinin Değer Yönelimleri". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Sayı:24. ss. 97-118.
- Altun, R. (2015). "Fen Lisesi ve İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri (Samsun Örneği)". *Gaziosmanpaşa Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:2. ss. 195-224.
- Arslan, M. & Tunç, E (2013). "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimindeki Farklılaşmalar". *Değerler Eğitimi Dergisi*, Sayı:11. ss.7-39
- Ateş Bozdoğan, F. (2013). *Anadolu Öğretmen Lisesi Öğrencilerinin Değer Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi (Ankara İli Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi EBE.
- Bacanlı, H. (1999). "Üniversite Öğrencilerinin Değer Tercihleri". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, Sayı:2. ss.597-610.
- Bardi, A & Schwartz, S. H. (2003). "Values and Behavior: Strength and Structure of Relations". *Personality Social Psychology Bulletin*, 29, s: 1207- 1220.
- Bilge, S. & Küçükaycan, D (2013). "Maliye Bölümü Öğrencilerinin Yaşam Değeri Yönelimlerini Oluşturan Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Sayı:5. ss. 419-431.
- Dacı, Z. (2013). *Üniversite Öğrencilerinde Değer Algılamaları: İstanbul'daki Üniversitelerde Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi SBE.
- Göldağ, B. (2015). *Orta Öğretim Kurumlarında Okul Kültürü Yoluyla Değerler Eğitimi (Malatya İli Örneği)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi EBE.
- Güney Gedik, E. (2010). *Sınıf Öğretmenlerinin Değer Yönelimlerinin Ve Öğrencilerine Aktarmak İstedikleri Değerlerin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zonguldak: Karaelmas Üniversitesi SBE.
- Karaca, R. (2008). *İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Kızılgeçit, M. & Acuner, H. Toklu, G. (2015). "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (Rize Örneği)". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:8. ss. 43-84.
- Kuşdil, E & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000); "Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı [Value Orientations of Turkish Teachers and Schwartz's Theory of Values]," *Türk Psikoloji Dergisi*, Cilt 15, Sayı 45, s. 59-76.

- Mehmedoğlu, A. (2006). “İlâhiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri ve Dindarlık-Değer İlişkisi (M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Örneği)”. *M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı:30. ss.133-167.
- Özkan, R. & Soylu, A. (2014). “Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Benimsedikleri Temel İnsani Değerler (Niğde İl Örneği)”. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sayı:9. ss. 1253-1265.
- Özkul, A. S. (2007). *Yaşam ve Çalışma Değerlerini Etkileyen Faktörler, S.D.Ü. Öğrencileri Üzerine bir Çalışma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE.
- Rokeach, M.(1973). *The Nature of Human Values*, The Free Press, NY.
- Sarıcı Bulut, S. (2012). “Gazi Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Değer Yönelimleri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, Sayı:1/3. ss. 216-238.
- Sarıcı Bulut, S. (2013). “Gazi Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü Ve Diğer Bölüm Öğrencilerinin Değer Eğilimlerinin Karşılaştırılması”. *The Journal of Academic Social Science Studies*, Sayı:6. ss. 1245-1261.
- Serin, M. & Buluç, B. (2014). “Sınıf Öğretmenlerinin Değer Algıları İle Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Arasındaki İlişki”. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Sayı:22. ss. 273-290.
- Sesli, Ç. (2014). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Özerklik Düzeyleri İle Değer Yönelimleri ve Kendini Ayarlama Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kayseri: Erciyes Üniversitesi SBE.
- Schwartz, S. (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. In M. P. Zanna, (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (pp.1-65). San Diego: Academic Press.
- Schwartz, H. S. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values?, *Journal of Social Issues*, 50(4), 19-45.
- Yağcı, H. (2006). *Ortaöğretim Öğrencilerinin Değer Yönelimleri Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Zeytinburnu Örneği)*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi SBE.
- Yapıcı, A. & Kutlu, M. Bilican, F. (2012). “Öğretmen Adaylarının Değer Yönelimleri”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:42. ss. 129-151.